

Косаківський Віктор (Вінниця)
Христюк Олександр (с. Северинівка
Жмеринський район)
Рудь Віталій (Київ)

ПОСЕЛЕННЯ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ОЛЕКСАНДРІВКА У ВЕРХІВ'І Р. МУРАФИ

У статті подано матеріали з розвідок на поселенні трипільської культури біля с. Олександрівка Жмеринського району Вінницької області. Пам'ятка належить до біликівського типу і відноситься до етапу VI-VII середнього Трипілля.

Ключові слова: трипільська культура, поселення Олександрівка верхів'я Мурафи, кераміка, біликівський тип, етап VI-VII.

В статті аналізуються матеріали з розвідок на поселенні трипільської культури возле с. Александровка Жмеринского района Винницкой области. Памятник принадлежит к беликовскому типу и относится к этапу VI-VII среднего Триполья.

Ключевые слова: трипольская культура, поселение Александровка, верховье Мурафы, керамика, беликовский тип, этап VI-VII.

Басейн верхньої течії р. Мурафи є мало дослідженим в археологічному плані. Якщо нижня течія обслідувалась хоч частково, в ході пошуків поселень на р. Дністер, то верхня течія Мурафи майже не впадала в поле зору археологів. Однак, частково, вказана територія була об'єктом археологічних вивчень П. І. Хавлюка, І. І. Зайця та Б. С. Жураківського. Зокрема останній, впродовж багатьох років, провадив розвідки, в результаті яких відкрив ряд поселень в басейні та на вододілі Мурафи із р. Рів. Дослідник навіть виокремив невеликі групи із одночасових поселень, розташованих на незначній відстані одна від одної (*Будецька та Жмеринська*). Ним же висловлена думка про те, що поселення розташовувалися поряд «з метою захисту території від зазіхань нових громад» [1, с 47-50]. На основі аналізу топографічних особливостей розташування окремих поселень вказаної території та власних спостережень за прилеглими до поселень гідросистемами, Б. С. Жураковським було зроблено певні палеорекоonstrukції щодо

забезпечення населення трипільського часу водними ресурсами [2, с. 39-140]. Свого часу керамічний матеріал поселень ставав об'єктом конструкції процесів гончарного виробництва [3, с. 88-92].

Останні польові дослідження у верхів'ї р. Мурафи проводилися явторами в період з 2009 по 2011 р. І саме навесні 2011 р. В. А. Косаківським та О. У. Христюком було знайдено нове поселення часів трипільської культури - Олександрівка, яке розташоване поблизу однойменного села Жмеринського району Вінницької області, в урочищі Горобцьовий Яр.

Поселення розташоване на високому плато лівого берега р. Мурафа, на південний захід від села. З північно-східної і західної сторони поселення обмежене ярами, у першому протікає невеликий струмок. Нині на території поселення знаходяться земельні ділянки мешканців села та старий фруктовий сад. На розораній частині пам'ятки зібрано підйомний матеріал. В переважній більшості - це фрагменти кераміки, окремі знаряддя праці та шматки обпаленої глиняної обмазки від жител.

Фрагменти обпаленої обмазки розміщувались плямами на зораній поверхні, що свідчить про наявність тут залишків від глинобитних жител. В тісті обмазки простежуються залишки соломи і полови від злаків. Частина фрагментів у своєму складі має домішку піску і є, мабуть, залишками від вимосток або інших деталей інтер'єру житла.

Серед виявлених знарядь праці - чотири фрагменти зернотерок, виготовлених із граніту. їхня робоча поверхня має характерну заполіровку. Також знайдено три крем'яні знаряддя: дві асиметричні проколки (рис. 1.21) та невеличкий фрагмент леза крем'яного долота із шліфованою поверхнею. Одна проколка та долото виготовлені із покладів кременя Дністровського регіону, друга проколка - із сировини Волинських родовищ.

Найбільш численна категорія знахідок - кераміка. Вона представлена фрагментами від столових посудин різних форм.

Глиняна маса, з якої виготовлена кераміка, включає в себе домішки піску, в меншій мірі - жорстви, шамоту та рослинних решток.

Кілька фрагментів цікаві з погляду технології виготовлення посудини. Тут на внутрішніх поверхнях стінок збереглися сліди від згладжування, а на місцях зломів - сліди з'єднування окремих частин посудин. Такі ж сліди є і в місцях з'єднання ручок зі стінкою тулуба. Випал кераміки посередній.

Посуд представлений різноманітними формами. Грушоподібні

посудини – з високими конічними вінцями, нахиленими в середину (рис. 1.1). До цієї категорії посуду, крім вінець, можемо зарахувати і більшість стінок посудин, які прикрашені заглибленим орнаментом у вигляді хвилястих ліній, овалів та ямок (рис. 1.3-5, 8, 9, 12, 13, 15, 16, 18, 20). Останні розміщено між лініями. Заглиблені лінії розташовуються смугами по дві-три лінії. Ширина канавки заглиблення коливається від 5 до 9 мм, а глибина – від 2 до 3 мм (рис. 2).

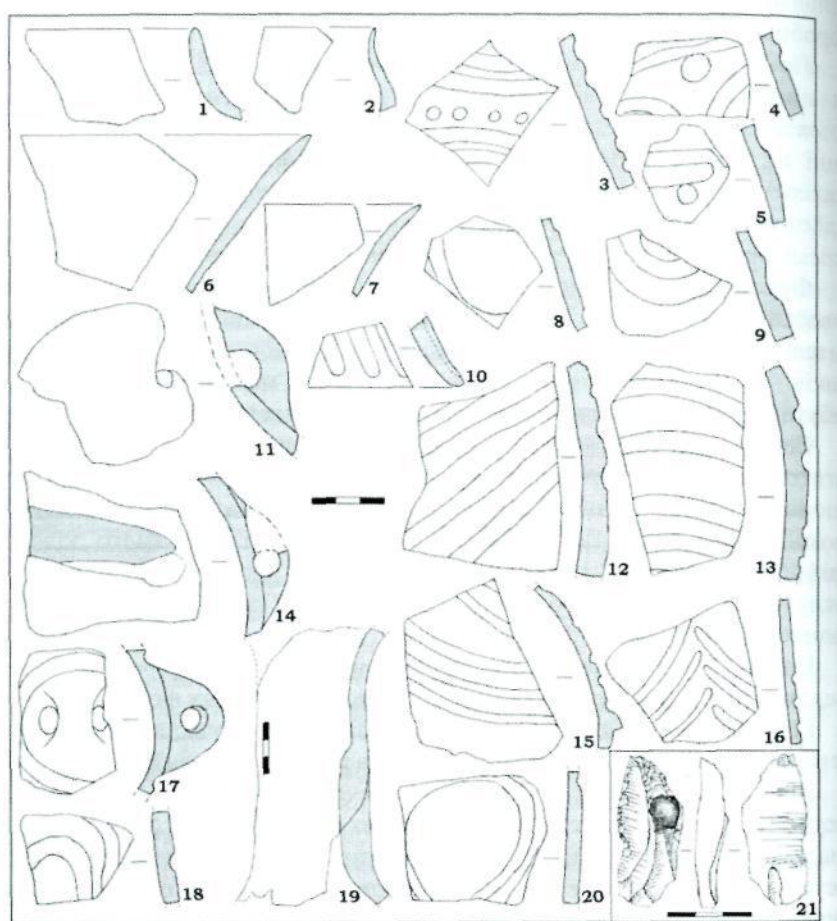

Рис. 1. Знахідки з тріпільського поселення Олександрівка.

*Рис. 2. Кераміка із заглибленим орнаментом
з трипільського поселення Олександрівка.*

Один фрагмент посудини зберігся з ручкою-вушком та заглибленою лінією орнаменту навколо неї (рис. 1.17). Лише деякі фрагменти стінок грушовидних посудин неорнаментовані (можливо, орнамент був розписний, але не зберігся).

Покришки двох типів: сфероконічні, неорнаментовані, із ручкою-наліпом та конічні покритишки із заглибленим орнаментом. Від останніх збереглися лише фрагменти вінець (рис. 1.10).

Амфори двох типів: перший - бомбовидні, з невеликими ручками-вушками під вінцями; другий - амфори з великими ручками у середній найширшій, частині тулуба (рис. 1.11, 14). Ширина ручок від 2,5 до 7 см'.

Кубки представлені одним неорнаментованим фрагментом з м'яким S-подібним профілем (рис. 1.2).

Також одним фрагментом представлено вінце посудини з циліндричною горловиною, прикрашеною канелюрами.

Серед кераміки найчисленніша група знахідок - миски. Усі вони конічної форми, неорнаментовані (рис. 1.6, 7). На одному фрагменті великої миски зовнішня частина стінки заглажена нерівномірно і нагадує канелюри.

Біноклеподібна посудина представлена середньою частиною циліндричної форми, нижній і верхній край якої переходить в чаші. Поверхня виробу неорнаментована (рис. 1.19).

Аналогії вищеописаній кераміці знаходимо у середньотрипільських поселеннях Побужжя – Кліщів [4, с 75, 96], у більшій мірі – Біликівці, Вишенька-2, Залужне, Білозірка, Цвіжин [5, с 96-97], Гармаки [6, с 125-126]. Попередньо пам'ятку можна датувати етапом VI-VII середнього Трипілья та зарахувати до біликівського типу за С. О. Гусевим [5, с 291].

Список використаних джерел:

1. Жураковський Б. С. Вузли трипільських поселень на річці Мурафа / Б. С. Жураковський // Трипільські поселення-гіганти. Матеріали міжнародної конференції. – К., 2003. – С 47-50.
2. Жураковський Б. С. Забезпечення водою трипільських поселень / Б. С. Жураковський // Раннеземледельческие поселения-гиганты трипольской культуры на Украине. Тезисы докладов I полевого семинара. Тальянки – Веселый Кут - Майданецкое. – К., 1990. – С. 139-140.
3. Жураковський Б. С. Про технологію виготовлення трипільської кераміки / Б. С. Жураковський // Археологія. – 1994. – № 1. – С 88-92.
4. Заец И. И. Поселение трипольской культуры Клищев на Южном Буге / И. И. Заец, С. Н. Рыжов. – К., 1992. – 175 с.
5. Гусев С. О. Трипільська культура Середнього Побужжя рубежу IV - 111 тис. до н.е. / С. О. Гусев. – Вінниця, 1995. – 304 с.
6. Рудь В. С. Нові пам'ятки археології з басейну верхньої течії р. Рів / В. С. Рудь // Проблеми етнології та археології України : матеріали звіт, студент, наук. конф. 8 квітня 2010 р. / редколегія: В. А. Косаківський (наук. ред.), В. С. Рудь (відп. ред.), К. М. Онуфрійчук (літ. ред.). - Вінниця, 2010. – С 124-127.

